

Módul 3

La diversitat sexual i de gènere des de la perspectiva dels ods

TRANSFORMANT L'EDUCACIÓ

Créditos

Coordinación: Mar Herranz Mateos (FAD)
Raquel Robla Carretero (FAD)

Autoría: Sexualitats_educación sexual feminista. Sida Studi.

Maquetación: ADDO Estudio Gráfico

© 2022

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ: 6

- Els ODS en clau de diversitat sexual i de gènere.
- Presentació del mòdul.

CONTINGUTS: EL SISTEMA SEXE-GÈNERE-SEXUALITAT: LA GRAN EINA D'ANÀLISI 8

- El sistema sexe-gènere-sexualitat: la gran eina d'anàlisi.
- Com opera la cisheteronormativitat?
- Claus metodològiques per a incorporar la perspectiva de la diversitat sexual de forma transversal.
- Per què és important abordar la diversitat sexual i de gènere des d'una perspectiva positiva i vinculada al plaer?

ELS ODS EN CLAU DE DIVERSITAT SEXUAL I DE GÈNERE: 18

ODS 3: SALUT I BENESTAR 21

- Per què és tan necessària la lluita per la despatologització de la diversitat sexual i de gènere?
- Diversitat en el desenvolupament sexual: persones intersexuals.
- Com donar suport als drets de les persones intersexuals als centres educatius?
- Identitats trans*.
- Acompanyament respectuós de la infància i joventut trans*.

ODS 4: EDUCACIÓ DE QUALITAT 29

- Com incorporar la diversitat sexual i de gènere als centres educatius?
- La importància de visibilitzar la diversitat familiar.

ODS 5: IGUALTAT DE GÈNERE 33

- Violències masclistes i LGTBIfòbiques.
- Celebrant la creativitat de gènere.

ODS 10: REDUCCIÓ DE LES DESIGUALTATS 39

- De la discriminació múltiple a la mirada interseccional.

ODS 16: PAU, JUSTÍCIA I INSTITUCIONS SÒLIDES I INCLUSIVES. 43

- De la discriminació múltiple a la mirada interseccional.
- Avanços legals per a erradicar l'LGTBIfòbia.
- La importància de prevenir l'assetjament escolar LGBTIfòbic.

BIBLIOGRAFIA 48**RECURSOS 50**

INTRODUCCIÓ:

Els ODS en clau de diversitat sexual i de gènere.

La diversitat sexual i de gènere és un fet que mereix una atenció profunda i que s'oposa a discursos i pràctiques que tendeixen a homogeneïtzar les persones.

En les últimes dècades, s'ha avançat cap a la igualtat de drets, però les persones LGTBI+ encara pateixen discriminacions, desigualtats i violències que mostren que encara falta molt per recórrer fins a aconseguir de manera efectiva la igualtat.

«Tant l'eliminació de la discriminació basada en l'orientació sexual i la identitat de gènere com la protecció [de les persones LGTBI+], incloent-hi la protecció internacional, parteixen del reconeixement d'un dels aspectes més íntims, privats i sensibles de la vida d'una persona: la vivència interna i externa del gènere, la vivència personal del cos, i l'expressió de la seua sexualitat, emocions i afectes davant d'altres». (ACNUR, 2014)

Presentació del mòdul

En aquest mòdul proporcionarem un marc conceptual, treballarem els principals Objectius del Desenvolupament Sostenible (ODS) relacionats amb la diversitat sexual i de gènere i oferirem activitats amb les quals impulsar accions educatives amb l'alumnat.

Aquest material pretén contribuir a la construcció d'un món on les persones puguen viure lliures i iguals, un món que garantisca els principis establerts a l'Agenda 2030, i per tant, un on les persones LGTBI+ siguen protagonistes dels esforços per a la consecució dels ODS.

El sistema sexe-gènere-sexualitat: la gran eina d'anàlisi

Les identitats trans* ¹, la preferència sexual, l'expressió de gènere i la intersexualitat generen molt d'interés perquè posen sobre la taula preguntes que ens interpel·len a totes les persones: Què significa ser un home? I ser una dona? Hi ha una sola manera de ser-ho? Només es pot pertànyer a una de les dues categories? Què té a veure tot això amb la desigualtat i amb les violències masclistes?

Per a entendre la diversitat sexual i de gènere, s'ha d'observar, en primer lloc, com la societat significa els cossos, com els assigna les identitats de gènere i els imposa unes determinades normes sobre la seua sexualitat i els seus vincles afectius. Per a atendre aquests processos, emprarem el marc conceptual del sistema sexe-gènere-sexualitat, ja que ens permet explicar l'articulació de creences, actituds, rols socials i relacions de poder desiguals que es basen en l'assignació del sexe home o dona.

Aquest marc va ser generat com a concepte teòric i com a eina d'anàlisi pels feminismes a partir de la dècada de 1970, i la primera que va començar a elaborar-lo teòricament va ser Gayle Rubin (Rubin, 1989).

En la seua forma més completa, i de manera divulgativa, aquest model teòric es pot explicar a partir de la taula següent:

¹ S'utilitza el terme trans* com a categoria general que abasta moltes identitats que impliquen trànsits o transgressions de gènere: transsexual, travesti, drag-king/queen, gender-queer, agènere, etc. A les persones que no són trans*, se les anomena persones cis o cisgènere.

Sistema binari heteropatriarcal

SEXO	GÉNERO	PREFERENCIA SEXUAL	IDENTIDAD
macho/hembra	masculino/femenino	heterosexual	cis
intersex	expresiones de género diversas	homosexual, bisexual, pansexual	trans

Font: adaptada a partir d'una imatge del blog d'educació afectiva i sexual «Kit del Plaer» (<https://kitdelplaer.org/es/2018/04/20/pero-entonces-yo-que-soy>).

El sexe fa referència a característiques fisiològiques que fan que a una persona li siga assignada la categoria home o dona en nàixer. L'únic element al qual se sol atendre per a fer aquesta assignació són els genitals, i a partir d'aquests, s'infereix quina és la càrrega cromosòmica i quin serà el futur desenvolupament de caràcters sexuals. Tanmateix, tal com expliquen algunes activistes intersexuals, aquesta correspondència cromosomes-gònades-hormones-genitals externs no sempre és lineal, ni sempre és binària (Pidgeon, 2016).

El gènere és el conjunt de normes i models diferenciats i desiguals que s'associen al sexe assignat i que pressuposen un desenvolupament personal i emocional, així com uns rols socials determinats en funció de si som homes o dones. És una construcció social i cultural que genera els models de feminitat i masculinitat, que varien d'una època a una altra i d'una societat a una altra.

El gènere afecta com es mouen, com es relacionen, com es presenten als altres i com es perceben a si mateixes les persones.

Algunes teòriques queer² expliquen el gènere com una ficció política que incorporem (en el sentit de corporalitzar-la) a base de repeticions i que acaba modelant no només el nostre comportament, sinó també el propi cos.

La intencionalitat política de diferenciar sexe de gènere és desnaturalitzar els rols, els comportaments socials i les desigualtats masclistes. Si el gènere és una cosa que aprenem, també el podem desaprendre, o reaprendre, i obrir així la possibilitat de transformació social.

La preferència sexual fa referència al desig i a la sexualitat de les persones. Preferim parlar de preferències sexuals en lloc d'orientació sexual, per a assenyalar el fet que no hi ha res prefixat pel que fa al desig. Igual que el gènere, l'atracció i el desig no són condicions estàtiques, sinó construccions sociopolítiques mutables influenciades pel context.

Finalment, la **identitat de gènere** té a veure amb la identificació de cadascú amb un dels dos gèneres majoritaris, amb cap dels dos o amb altres. Les identitats cissexuals o cisgènere descriuen les persones que se senten còmodes (o relativament còmodes) amb el sexe que els va ser assignat en nàixer. Les persones cis³ serien totes les persones que no són trans*.

2 Per exemple, Judith Butler o Paul B. Preciado.

3 Cis i trans són prefixos llatins que signifiquen, respectivament, «del mateix costat» i «de l'altre costat».

Com opera la cisheteronormativitat?

Una vegada exposades les categories que estructuren aquest model, cal observar com opera la normativitat. La fila superior del quadre ens indica les categories que formen part d'aquest sistema, que estan diferenciades entre si, considerant que remeten a qüestions específiques, però que, no obstant això, el mateix sistema de creences les interrelaciona i les estableix com a «norma(ls)».

D'aquesta manera, el conjunt de creences que sosté el sistema sexe-gènere-sexualitat ⁴, i que totes les institucions socials reproduïxen d'alguna manera, ens diu que l'espècie humana té dos i només dos sexes possibles, que podem anomenar mascle i femella o home i dona, i que aquests tenen característiques biològiques diferenciades. En correlació amb les seues característiques diferenciades, tradicionalment als homes se'ls assignen les funcions productives –valorades socialment i, per tant, remunerades–, mentre que a les dones els corresponen les reproductives –menys valorades socialment i, per tant, no remunerades o mal remunerades.

D'aquesta manera, la masculinitat i la feminitat s'estableixen com a complementàries, i la relació heterosexual es torna «natural». A més, totes les persones s'identificaran amb el sexe assignat en nàixer, de manera inequívoca i estable al llarg de tota la vida. És a dir, dins de la lògica del sistema, la norma és ser **cissexual**.

Parlem de sistema cisheteronormatiu (també anomenat cisheteropatriarcal) atés que, tot i que cadascuna de les categories

⁴ També sistema binari patriarcal o cisheteronormatiu.

funcionen per separat i de manera que totes les combinacions són possibles (excepte, per definició, dones gais i homes lesbians), hi ha un sistema de creences que les relaciona a través de normes socials.

És per aquesta relació sistèmica que, quan una persona transgredeix la norma en l'expressió de gènere, sovint se li atribueix també una preferència sexual no-normativa. Per exemple, si la persona no compleix amb el codi de vestimenta assignat al seu gènere.

Tal com s'ha exposat, el sistema cisheteronormatiu exclou moltes persones que no encaixen en aquesta lògica: les **persones intersexuals**, amb corporalitats diverses que no compleixen els paràmetres home/dona; les **persones amb expressions de gènere no normatives** (xiquets «amanerats», dones masculines, homes que renunciïn a la seua carrera professional per a criar els seus fills i totes les persones que de forma manifesta no complim amb els estereotips de gènere); les persones no heterosexuales (**lesbianes, bisexuals, asexuals, i gais, entre altres**) i, finalment, les persones **trans***.

En aquest punt, podem fer dues lectures per a explicar què passa amb totes les persones que no encaixen en la lògica del sistema: o bé aquestes persones «estem malament», o bé és el sistema el que falla.

La mirada mèdica ha abraçat i abraça encara hui la primera opció, a través de la patologització de les persones que se situen en la fila inferior del quadre. Fins als anys noranta, l'homosexualitat era considerada una malaltia psiquiàtrica. Fins al 2017, la transsexualitat també es va concebre com un trastorn psiquiàtric, i la intersexualitat encara es considera un desordre en l'actualitat, el «tractament» del qual inclou cirurgia de nadons i menors intersexuals sense cap raó vinculada a la salut. D'aquesta manera, l'àmbit biomèdic contribueix a mantenir el sistema de creences cisheteronormatives que limita les possibilitats de

vida i de relació de les persones, generant desigualtats, discriminacions, exclusions i, en definitiva, violències cap a dones i cap a totes les persones que no encaixen en les seues normes.

La mirada de la diversitat, en canvi, entén que la variabilitat humana és infinita, tant en termes corporals com socials i relacionals, i que el que falla és aquest sistema. Aquesta perspectiva, per tant, no només dona un espai de possibilitats a la gent que no encaixa, sinó que posa en qüestió el patriarcat i l'heterosexualitat obligatòria (Rich, 1996); és a dir, obri espais de llibertat per a totes les persones.

Per què tantes etiquetes, si al final totes i tots som persones? Sovint es posa sobre la taula aquesta qüestió. I la seua resposta és òbvia: totes som persones, però no totes rebem les mateixes violències. Aquesta teoria, que és teoria feminista, ens serveix com a manera de mirar el món i analitzar el perquè de les relacions de poder que es donen en el terreny del gènere i la sexualitat. En altres paraules, ens permet explicar algunes violències.

Per a això, entenem que el mandat binari de ser homes masculins o dones femenines cisheterosexuals no marca una línia de normalitat/anormalitat, sinó que és una norma corporal, genèrica i sexual. I com qualsevol norma, transgredir-la implica un castic social. Amb això no volem dir que les persones que s'identifiquen com a heterosexuals, per exemple, estiguen constantment reproduint la norma, ni que les persones que s'identifiquen com a trans* visquen sempre en la transgressió. El binomi norma/transgressió és això, un binomi, que el que fa és simplificar extremadament la realitat però que, de forma general, ens permet analitzar el perquè d'algunes dinàmiques de poder que es donen al nostre voltant. El mateix passa amb les identitats: són categories analítiques que ens permeten explicar les relacions i l'organització social i reclamar drets; al mateix temps,

són construccions socials i culturals que no tenen res d'essencial i són grans generalitzacions. La complexitat de la vida, per sort, les desborda.

Claus metodològiques per a incorporar la perspectiva de la diversitat sexual de forma transversal:

- **Explicitar la norma heterosexual o binària.** Quan separem xics i xiques, quan posem un exemple o fem un exercici on es parla d'una família, quan fem un relat amb persones heterosexuals com a protagonistes, etc., és recomanable explicitar que estem sent heterocèntriques. És important visibilitzar les normes socials perquè això ajuda a identificar-les en lloc de contribuir a la seua naturalització. De la mateixa manera que el peix no veu l'aigua, moltes vegades les persones no veiem les normes socials. Explicitar-les i qüestionar-les ens permet prendre'n consciència.
- **Estranyar-nos del «normal».** Pot ser molt eficaç problematitzar qüestions d'índole pràctica i quotidiana que formen part del sentit comú imperant en el nostre context. Davant comentaris estereotipats sobre les persones LGTBI+ o sobre les normes de gènere, pot ser útil fer-nos els «faves» per a evidenciar l'arbitrarietat de la norma social. Per exemple, davant els comentaris que qualifiquen l'homosexualitat d'antinatural, podríem respondre: «Llavors, lesbianes i gais no són naturals? Què són, de plàstic?». O quan es diu que les persones trans* naixen en un cos equivocat, podríem preguntar: «Què n'hi ha, una fàbrica de cossos de la qual a vegades en surten alguns d'incorrectes?».
- **Trencar esquemes, descol·locar, descol·locar-nos.** Atrevir-nos a eixir de l'armari, a ocupar el lloc de qui trenca la norma, a qüestionar-nos a nosaltres mateixes com a professionals que reproduïm el sistema sexe-gènere-sexualitat i pensar com podríem (re)aprendre el gènere, la sexualitat, la vida.

- **Utilitzar l'humor, el plaer i el benestar com a eina educativa per a la transformació social.** No es tracta de reprimir o jutjar les persones, sinó d'acompanyar-les en el seu desenvolupament com a persones crítiques i solidàries. Fer que les activitats que realitzem generen sensació de benestar a les persones participants és una gran metodologia per a facilitar aprenentatges significatius i canvis actitudinals i socials. Per a incorporar la perspectiva de la diversitat sexual de forma específica:
- **Oferir representació simbòlica de la comunitat LGTBI+.** Posar exemples de famílies no heteronormatives o usar materials protagonitzats per persones LGTBI+, entre altres, per a visibilitzar la diversitat sexual i de gènere com un valor positiu per a tota la ciutadania.
- **Posicionar-se i actuar quan hi ha violències LGTBIfòbiques** per a enfrontar-se a la impunitat. Quan parlem de LGTBIfòbia, parlem de vulneració de drets i, legalment, i sobretot èticament, estem obligades a intervenir-hi.
- **Obrir espais de reflexió i intercanvi d'idees.** Sobre diversitat sexual i de gènere amb adolescents i joves. Segurament tenen molt a ensenyar-nos.

Per què és important abordar la diversitat sexual i de gènere des d'una perspectiva positiva vinculada al plaer?

- Abordar la diversitat des del plaer ens permet donar-li un gir a la prevenció de l'LGTBIfòbia per a passar de la concepció de la minoria vulnerable a l'empoderament del jovent LGBTI+.
- Perquè, en incorporar la diversitat sexual i de gènere posant el plaer en el centre, estem visibilitzant i atenent les necessitats d'una part de l'alumnat que fins al moment no s'estaven abordant. Estem deixant de reproduir la lògica de l'heterosexualitat obligatòria.
- Perquè ja sabem que el que no es veu no existeix, no té necessitats, no té problemes, no té veu. La invisibilitat és més vulnerable a l'abús, la discriminació i les violències.
- Per la seua potencialitat transformadora. Incorporar la diversitat sexual i de gènere posant el plaer al centre és un motor de canvi per a la vivència de totes les sexualitats. Treballar l'educació sexual posant el plaer al centre és un dels millors camins per a promoure els drets sexuals.
- Perquè el plaer ens fa bé a totes, perquè quan estem connectades amb el plaer ens resulta més fàcil prendre decisions d'autocura, saber què volem i què no, negociar els nostres vincles, les nostres pràctiques, les nostres vides. Connectades amb el nostre plaer, ens resulta més fàcil identificar problemàtiques i violències. En definitiva, ens ajuda a gestionar els nostres vincles afectius i les nostres sexualitats des del benestar. Promocionar el plaer, i posar-lo al centre de les nostres accions educatives, és una de les millors maneres de promocionar la salut sexual.

- Perquè posar al centre el plaer de les persones no heteronormatives és posar al centre el plaer de no seguir les normes. Si tenim en compte que la sexualitat més regulada, més normativa, és l'heterosexual, visibilitzar la diversitat sexual i de gènere és visibilitzar sexualitats que van més enllà del corset coitcèntric, genitocèntric, biologicista, carregat de mandats de gènere, desigualtats i violències masclistes.
- És obrir finestres que conviden a habitar l'espai fora de la norma com una cosa possible, desitjable i satisfactòria per a totes les persones.
- Perquè el plaer sempre sigut propietat dels homes heterosexuals i ja és hora de col·lectivitzar-lo!

ELS ODS EN CLAU DE DIVERSITAT SEXUAL I DE GÈNERE

La igualtat és un dels principis de l'Agenda 2030. Figura en tres dels 17 ODS (Objectius de Desenvolupament Sostenible) amb els quals la majoria dels països del món s'han compromés: el número 5, el número 10, i el número 16. Però la paraula és present en molts més, ja que l'equiparació de drets travessa a tots els objectius, des del primer, la fi de la pobresa, fins als que tenen a veure amb l'educació o la salut. La igualtat només és possible en un marc d'igualtat de drets i llibertats per a totes les persones, incloses les persones LGTBI+.

Els ODS de les Nacions Unides han concretat poc en matèria de drets LGTBI+, i no reconeixen explícitament el dret a la igualtat sobre la base de l'orientació sexual i/o la identitat de gènere. Això demostra que, encara hui, hi ha una manca de visibilitat de la diversitat sexual i de gènere a escala internacional i una barrera d'accés a la consecució plena de drets.

Les violacions dels drets humans i els múltiples desafiaments de les persones amb cossos, vides i identitats no cisheteronormatives només podran abordar-se a través de l'Agenda 2030 si es respecta veritablement el compromís de «No deixar ningú enrere».

Acció:

Amb infantil: a partir del conte Para gustos, los colores d'Aurélia Pey i El Rubencio, treballarem la diversitat a través de la història de dues xiquetes que s'enamoren, per a ampliar l'imaginari de les relacions més enllà de l'heteronorma i prevenir l'LGTBIfòbia. Comencem llegint el conte i mostrant-ne les il·lustracions. En acabar, podem pregun-

tar-los si els ha agradat i demanar-los que ens expliquen què passa a la història. Facilitarem aquesta narrativa amb preguntes si fora necessari: com s'anomenen les nostres protagonistes? Com és la bufanda de Lu? A què els agrada jugar juntes? Què vol dir que Lu i Adela són inseparables? Què li està passant a Adela? Què li agrada a Adela? Quins colors, animals, jocs, etc., us agraden?

La idea és reflexionar que a cada persona ens poden agradar coses, persones, activitats i colors diferents, i que això és molt valuós perquè ens fa úniques i especials. Per acabar, passarem les làmines perquè les acolorisquen al seu gust i els podem proposar acolorir la bufanda de Lu amb els colors de l'arc de Sant Martí. Pots consultar les orientacions educatives i les activitats a desenvolupar en: <http://salutsexual.sidastudi.org/es/dinamica/220607-para-gustos-colo>

Amb primària: introduïm el tema demanant al grup que ens explique cadascuna de les sigles LGTBI+. Per a crear proximitat, preguntem-los si coneixen alguna persona LGTBI+ del seu entorn (familiars, veïnes, amistats, etc.), o si saben d'alguna persona famosa que ho siga. Posteriorment, desenvolupem la dinàmica «Baròmetre», (disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/210512-barometro>) per a treballar diferents mites de la diversitat sexual i de gènere a través d'un qüestionari grupal. El qüestionari i les orientacions educatives són descarregables en pdf (pots accedir-hi al final de la pàgina web).

Amb secundària: recomanem la dinàmica «Cert o fals?», (disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/150205-verdadero-o-fal>), amb la qual desmuntar els principals mites sobre la diversitat sexual i de gènere.

L'objectiu no és abocar al grup tota la informació del material, sinó emprar-lo segons els dubtes i interessos que apareguen a classe. Per a l'elaboració del material s'ha tingut en compte especialment el marc dels drets sexuals. L'enfocament de drets és el que permet a la persona referent de l'activitat argumentar el qüestionament i l'anàlisi dels mites i estereotips al voltant del gènere i la diversitat sexual. El qüestionari i les orientacions educatives són descarregables en pdf (pots accedir-hi al final de la pàgina web).

Amb batxillerat: dinàmica «"S" de sexualitats» disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/170612-s-de-sexualida-1>. Treballarem a través de còmics amb situacions homòfobes i lesbòfobes que tenen finals empoderadors i sorprenents. Treballem la diversitat sexual des d'una perspectiva celebratòria i de drets. És important reflexionar i afavorir l'anàlisi crítica entorn de l'heterosexualitat com a norma i aprendre a identificar les actituds i les conductes LGTBIfòbiques presents en la nostra societat. Pots descarregar els annexos amb les imatges al final de la pàgina web de la dinàmica.

ODS 3: SALUT I BENESTAR

Els drets humans són inalienables a totes les persones i configuren el marc generador de benestar, qualitat de vida i, per tant, salut. Els drets sexuals i reproductius, com a drets humans, són imprescindibles per al desenvolupament. Les societats no poden ser justes i equitatives sense el reconeixement i exercici ple dels drets sexuals i reproductius de tota la ciutadania.

Promoure els drets sexuals i reproductius de les persones és, en primer lloc, reconèixer que totes tenen dret a controlar i gaudir de la seua sexualitat i el seu cos. És també adoptar un enfocament de salut integral, basat en una visió holística que ens permet transcendir un enfocament més limitat, en el qual la salut s'associa a l'absència de malaltia, per a vincular-la al benestar, a la qualitat de vida i a un procés en moviment al llarg del cicle vital.

La salut és un procés complex, determinat per la interrelació de diversos factors biològics, psicològics, mediambientals, socials i polítics, en els quals el gènere, la classe social, la procedència, la preferència sexual i altres elements tenen un paper determinant. Aquest enfocament permet explorar la complexitat dels processos de salut, tenint en compte com els condicionants socials i polítics influeixen en les experiències de salut de les persones.

Des d'un enfocament integral, l'LGTBIfòbia afecta la salut i dificulta l'exercici dels drets sexuals i reproductius. Erradicar-la és, per tant, una meta primordial a aconseguir pels ODS.

Per què és tan necessària la lluita per la despatologització de la diversitat sexual i de gènere?

El paper de la biomedicina és una part fonamental de la història de les categories que engloben la diversitat sexual i de gènere. De fet, el gènere mateix (categoria definida majoritàriament com el conjunt de rols i estereotips socials que s'associen a cada sexe), va nàixer en el camp biomèdic a mitjans dels anys cinquanta, als Estats Units. Que el gènere, la transsexualitat i l'homosexualitat siguin categories que provenen de l'àmbit biomèdic evidencia el paper de la biomedicina en relació amb el manteniment de l'ordre social establert.

Aquestes categories han reforçat el sistema sexe-gènere-sexualitat, catalogant tot el que podia representar un atac a allò que es considera «normal» (l'heterosexualitat i el cisgènere) com a trastorns mentals, i patològitzant aquells cossos que no encaixen en la norma sexe-gènere:

- Fins als anys noranta, l'Organització Mundial de la Salut (OMS) considerava l'homosexualitat com una malaltia psiquiàtrica. En molts països, encara hui en dia, es practiquen teràpies de conversió: una sèrie de mètodes pseudocientífics enfocats al canvi de la preferència sexual de les persones homosexuals i bisexuals per a intentar convertir-les en heterossexuals.
- El Manual diagnòstic i estadístic dels trastorns mentals (DSM, segons les seues sigles en anglés), una de les obres de referència per a diagnosticar i classificar malalties i disfuncions mentals, incloïa fins al 2017 la transsexualitat com a trastorn psiquiàtric. Actualment, ha passat a anomenar-la «incongruència de gènere», terme que manté la connotació de patologia.

- En el seu desenvolupament sexual, les persones amb diversitat també continuen sent patologitzades i els seus drets són greument vulnerats. La intersexualitat continua sent considerada un trastorn, el «tractament» del qual inclou cirurgia per a fer que xiquets de bolquers i menors intersexuals s'ajusten a les normes físiques de sexe-gènere.

La patologització porta greus vulneracions de drets humans. Gràcies a l'empenta dels moviments de reivindicació de drets, s'han produït avanços significatius, però encara queden molts passos per a recórrer fins a aconseguir la consecució plena de drets LGTBI+ en l'àmbit de la salut.

Diversitat en el desenvolupament sexual: persones intersexuals

Dins de la comunitat LGTBI+, la lletra I és la més desconeguda i no per casualitat. La intersexualitat no té a veure amb les preferències sexuals (com la L de lesbiana, la G de gai o la B de bisexual) sinó amb el sexe. Tradicionalment, la societat ha imposat una visió binària sobre el sexe, apuntalant només dues possibilitats: home o dona. Gràcies a l'esforç d'activistes intersexuals, ara sabem que això no és com ens han fet creure.

Aproximadament un 1,7 % de persones tenen característiques sexuals que no encaixen en els paràmetres mèdics d'home o dona. Això es deu al fet que hi ha diversos criteris per a distingir el sexe: els cromosomes, les gònades, les hormones i els òrgans reproductius. Per a la majoria de les persones sol haver-hi una correlació entre els diferents elements, però hi ha casos en què no es dona aquesta correlació. La diversitat en el desenvolupament sexual pot manifestar-se de múltiples formes com, per exemple, penis, vagines o clitoris que no compleixen les mesures mèdiques, o variacions cromosòmiques, entre d'altres.

La categorització binària home i dona no només no és representativa de la diversitat corporal humana, sinó que a més la patologitza a través d'intervencions quirúrgiques i tractaments hormonals que no responen a criteris de salut, sinó al rebuig social que genera la ruptura de la norma binària. Això és dolorosament injust per a moltes persones intersexuals que són intervingudes mèdicament i irreversible en edats primerenques. És hora d'actuar en defensa dels seus drets!

Com donar suport als drets de les persones intersexuals als centres educatius?

- Reconeixent els seus drets fonamentals: el lliure desenvolupament de la personalitat, llibertat per a escollir la identitat de gènere, el respecte a la intimitat i a la pròpia imatge.
- Formació del professorat: eliminar els falsos mites, la desinformació i els prejudicis que giren al voltant de la intersexualitat.
- Inclusió al currículum educatiu de l'existència de persones intersexuals.
- Impulsar una educació sexual que faça referència a la diversitat corporal.
- Representació en positiu dels seus cossos i de les seues experiències vitals.
- Acompanyament respectuós per part dels centres a menors intersexuals i a les seues famílies.
- Introduir modificacions de caràcter organitzatiu per a garantir condicions de seguretat, especialment en zones com lavabos i vestidors.

Adaptació del text «Defendiendo los derechos humanos de las personas intersex ¿Cómo puedes ayudar?», de Dan Christian Ghattas. Disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/resources/inmagic-img/DD52574.pdf>

Identitats trans*

Podem definir trans* com aquella categoria identitària amb la qual es poden identificar tant íntimament com públicament les persones que no estan conformes amb el gènere registral que els van assignar en el moment de nàixer i que tenen una expressió corporal i de gènere diferent de tal assignació.

A aquesta T, hi afegim un asterisc, seguint la proposta de Mauro Cabral, per tal de remarcar la gran variabilitat experiencial, cultural, corporal, social, sexual i afectiva dins de la categoria identitària trans*. Així, trans* actua com a categoria general per a englobar identitats com: transsexuals, transgènere i travestis, persones no binàries, gènere fluid, genderqueer o gènere variant. (Pons, Alba, 2021)

La Llei integral del reconeixement del dret a la identitat i a l'expressió de gènere a la Comunitat Valenciana (Llei 8/2017) defineix la identitat de gènere com la vivència interna i individual del gènere tal com cada persona la sent. Aquesta llei incideix en la despatologització de la transsexualitat i rebutja que siga considerant-se un trastorn. Per contra, considera que la identitat sentida no és cap malaltia, sinó una expressió més de la diversitat humana. Així, la llei garanteix, entre altres qüestions, el dret al reconeixement de la identitat de gènere de les persones trans*, lliurement manifestada, sense la necessitat de prova psicològica o mèdica.

Acompanyament respectuós de la infància i joventut trans*

El professorat no ha de «decidir» si l'alumna/e/i és trans* o no ho és perquè ningú pot fer-ho i, en qualsevol cas, no seria una decisió de la seua competència. L'únic que pot decidir és si està en disposició d'acompanyar i brindar un espai segur perquè l'alumna/e/i investigue i puga trobar i desenvolupar la seua identitat sexual.

El professorat té l'obligació moral i legal de respectar i protegir l'alumnat que està a càrrec seu i donar-li suport, i aquesta ha de ser sempre i en tot moment la seua prioritat.

Lluny del que es pot pensar des del desconeixement, el trànsit social no resulta un procés especialment difícil quan les persones adultes estan informades i implicades. La forma més efectiva de comunicar-ho sol ser la més senzilla. No calen grans discursos.

És recomanable establir un pla pactat amb la persona que ha de fer el trànsit, siga quina siga la seua edat, que s'ajuste a la realitat (amb temps per a informar a qui corresponga) i a la velocitat que ens demane.

Adaptació de la «Guia d'acompanyament respectuós de la infància i joventut trans en l'àmbit educatiu», d'Euforia. Families Trans-Aliadas, disponible en: <https://euforia.org.es/informacion/materiales/acompanamiento-respetuoso/#educacion>

Acció:

Amb infantil: El conte El cordero que es un cerdito, de Pim Lammers i Milja Praagman (2020), és una metàfora molt poderosa sobre la identitat sexual i de gènere. És ideal per a parlar en aquesta etapa educativa sobre la pròpia identitat i les qüestions de gènere. Comencem llegint el conte i mostrant-ne les il·lustracions. En acabar, podem preguntar-los si els ha agradat i demanar-los que ens expliquen què passa a la història. Facilitarem aquesta narrativa amb preguntes com: Què els agrada als corders? Què els agrada als porcs? Qui diu que a tots els porcs els ha d'agradar rebolcar-se en el fang i què els corders no poden fer-ho? Què passa en la història quan un corder es rebolca en el fang? Quin és el final de la història? (Fitxa bibliogràfica disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/monografico/220317-cuentos-infantil/registro/a53b7fb37468d17701766f941a750999?grupo=1651>)

Liu, d'Isa Calsina Val i Laura Gallofre (2022), també és un conte per a visibilitzar infàncies que no s'ajusten a les normes de gènere. (Fitxa bibliogràfica disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/monografico/220317-cuentos-infantil/registro/a53b7fb37e6891ac017ef742cf8202a7?grupo=1651>)

Amb primària: a partir del videoclip «The light» de HollySiz podem realitzar la dinàmica «Llums», disponible en <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/210520-luces-1>, per a potenciar la creativitat de gènere, trencar dinàmiques LGBTIfòbiques i visibilitzar les infàncies trans*.

Amb secundària: la dinàmica «M'agrada aquest vestit» [disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/160711-me-gusta-este-ve-2>] planteja un treball a partir del curtmetratge Vestido nuevo, sobre un xiquet que arriba a l'escola amb un vestit rosa. Es proposa al grup de joves realitzar una anàlisi de les reaccions de cadascun dels personatges enfront d'aquesta ruptura de les normes de gènere a través dels fulls de treball. Es posa en comú el treball de cada grup i s'inicia el debat amb les preguntes per a la reflexió. Els fulls de treball són descarregables en pdf (pots accedir-hi al final de l'explicació de la dinàmica a la pàgina web).

Amb batxillerat: visualitzar els següents vídeos sobre la realitat de les persones intersexuals.

«Hi, I'm Intersex»: <https://www.youtube.com/watch?v=W9q7ic533Vk>

My Intersex Story: <https://www.youtube.com/watch?v=XXELQ5GNSwY>

Se receta silencio: <https://www.youtube.com/watch?v=7s08R8iWedY>

A partir dels 3 vídeos, per favor, crea un DOCUMENT WORD amb les teues reflexions sobre cadascun dels vídeos i puja-les al teu PORTAFOLI PERSONAL del mòdul.

ODS 4: EDUCACIÓ DE QUALITAT

Per a garantir la transformació a un sistema coeducatiu, és necessària l'eliminació de prejudicis, costums i pràctiques basades en la idea de la inferioritat o superioritat dels sexes, els rols i estereotips de gènere i la reproducció de la norma heterosexual i binària. L'objectiu de la coeducació és transformar la societat perquè totes les persones puguin viure en relacions d'equitat i igualtat. La incorporació de la perspectiva de diversitat sexual i de gènere va, per tant, de bracet amb la coeducació.

Com incorporar la diversitat sexual i de gènere als centres educatius?

- Revisant les propostes pedagògiques i didàctiques amb visió heterocèntrica i binària.
- Desenvolupant models educatius no sexistes que treballen des de la coeducació.
- Proposant referents de diversitat sexual i de gènere en els materials educatius.
- Formant el professorat en matèria de drets humans, coeducació i diversitat sexual i de gènere.
- Transformant el llenguatge androcentrista i sexista en un llenguatge igualitari, inclusiu i respectuós.
- Impulsant una educació sexual que contemple la diversitat sexual i de gènere de forma transversal i positiva.
- Adoptant canvis educatius, administratius i organitzatius per a prevenir i erradicar l'LGTBIfòbia.

La importància de visibilitzar la diversitat familiar

Hui en dia, les famílies diverses (aquelles que no responen al model heterosexual) continuen excloses del sistema educatiu, ja que no apareixen reflectides en els llibres de text ni en els currículums educatius. Això origina que la infància de les famílies LGBTI+ no tinga referents. A més, el pes d'explicar la seua realitat familiar a la resta de l'alumnat recau directament sobre els mateixos menors o en la voluntat arbitrària del professorat. La campanya «Familias Diversas, Iguales Derechos» denuncia que a Espanya les famílies fora de la norma tenen menys drets que la resta de les famílies, perquè que l'ordenament jurídic continua discriminant-les.

És fonamental visibilitzar la diversitat en l'àmbit familiar, ja que cap família és igual a una altra: hi ha famílies extenses, hi ha famílies xicotetes, hi ha famílies els membres de les quals viuen a la mateixa casa; d'altres en què viuen per separat, i també d'altres en què viuen lluny els uns dels altres. Hi ha famílies amb fills o filles, famílies amb dues mares o dos pares, famílies només amb un pare o una mare, famílies amb gent gran, i famílies escollides els membres de les quals no tenen un vincle de sang, però comparteixen la vida.

És important trencar amb la idea que només hi ha un tipus de família i fer visibles aquelles que no tenen l'estructura clàssica. Sovint, l'alumnat amb altres tipus d'estructures familiars no acostuma a parlar massa sobre la seua família perquè no encaixa en el que s'espera d'una família, per això és important obrir espais perquè ho puguin fer.

Acció:

Amb infantil: recomanem la dinàmica «Famílies felices» (disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/220607-1-2>) per a conèixer els diferents tipus de famílies de l'aula, ampliar el concepte de família, afavorir el suport a les criatures amb models familiars diversos i fomentar actituds de respecte a la diversitat familiar. Començem llegint el conte i mostrant-ne les il·lustracions; podem projectar-lo mentre el llegim perquè l'activitat siga més visual. En acabar, podem preguntar-los si els ha agradat i demanar-los que ens expliquen com són algunes famílies del conte. Finalment, els proposarem que dibuixen les seues famílies i després ho expliquen a la resta del grup. Segurament tots els dibuixos seran diferents i és important posar-los tots en valor. Remarcarem que hi ha famílies grans, d'altres menudes, d'altres que viuen totes juntes, d'altres que viuen lluny, i exemplificarem models de família que potser no apareixen a l'aula o al conte. Trencarem amb la idea que hi ha un sol tipus de família, tot posant l'èmfasi en el fet que totes les famílies són úniques i que el que tenen en comú totes és que s'estimen i es cuiden.

Amb primària: amb la dinàmica «Cada família al seu aire» (disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/210518-cada-familia-a-s-1>), mitjançant dibuixos de l'alumnat, es reflexiona sobre què creiem que és una família, quins tipus de famílies hi ha a l'aula i què fa que una família siga una família.

Amb secundària: a partir del vídeo «Love Has No Labels», podem debatre a classe a partir de les següents preguntes: quina idea general ens ve al cap si pensem en una família? Totes les famílies són iguals? Què fa que una família ho siga? Per què no totes tenen els mateixos drets?

La dinàmica «1, 2, 3... Acció!» (disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/150205-1-2-3-acci-n>) convida l'alumnat a realitzar representacions teatrals per a reflexionar sobre els sentiments i les emocions en el marc de les relacions afectives, i sobre com aquestes moltes vegades estan determinades pels rols tradicionals de gènere.

Amb batxillerat: (1) la dinàmica «Play Party» (disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/200213-play-party2>) visibilitza la diversitat sexual i de gènere en l'educació sexual. A través d'un vídeo, analitzarem situacions relacionades amb la salut sexual per a mostrar com les cures i la comunicació són ingredients indispensables per a una vivència de la sexualitat més segura i plaent.

ODS 5: IGUALTAT DE GÈNERE

Aquest objectiu inclou directament la igualtat de gènere al títol i hi podem entendre millor la importància del concepte dins dels ODS.

La desigualtat de gènere no és un problema individual, és un problema estructural i social que requereix acció col·lectiva i reacció social per a la transformació social. Com explicarem en l'apartat de continguts, les desigualtats i violències que pateixen les persones LGTBI+ i aquelles que no encaixen en el sistema sexe-gènere-sexualitat comparteixen la mateixa arrel que les violències masclistes, ja que són derivades del sistema patriarcal.

Això significa pensar i reflexionar en el sistema de relacions desiguals que crea el sistema sexe-gènere-sexualitat. És entendre que, en el sistema patriarcal, les dones i les persones amb una sexualitat, identitat o corporalitat que traspasa la norma cisheteronormativa ocupen posicions de subordinació, submissió i opressió en relació amb els homes i que aquests ocupen una posició de poder i de dominació.

Violències masclistes i LGTBIfòbiques:

Proposem un exercici per a il·lustrar com la coeducació i la prevenció de l'LGTBIfòbia van de bracet.

Imaginem que un xiquet de deu anys arriba un dia a l'escola amb les ungles de les mans +pintades de roig intens. Imaginem que alguns companys se'n riuen i li diuen «marieta». Quan ens preguntem què ha passat i per què, sovint trobem que la resposta és que la burla té a veure amb el fet que aquesta situació és poc habitual.

Que un xiquet vaja a l'escola amb corbata és tan poc habitual com que vaja amb les ungles pintades. S'haurien burlat de la mateixa manera si el xiquet haguera portat corbata? La resposta és no, i això demostra que el motiu de la burla no és que siga poc comú, sinó que el xiquet que va amb les ungles pintades a classe està trencant la norma de gènere.

Quan els seus companys li diuen «marieta», se l'estan imaginant relacionant-se sexualment i afectivament amb un altre xiquet?⁵ (Santa Marica, 2018). La resposta torna a ser, molt probablement, «no». L'estan insultant amb un terme que fa referència a una preferència sexual quan en realitat el que el xiquet està transgredint és la norma de gènere, no la norma heterosexual.

Celebrant la creativitat de gènere

És tasca fonamental del professorat treballar des d'una perspectiva coeducadora que contribuïska a trencar els estereotips de gènere. Per això, cal entendre que molts dels continguts dels estereotips no constitueixen aspectes negatius per si mateixos, sinó que l'obligatorietat de complir-los, «haver de ser» de determinada forma, és el que limita les possibilitats de ser i genera desigualtat. Alguns exemples:

L'estereotip «cuidadora» vinculat a la feminitat no és una qualitat negativa, per contra, les cures (a la gent que estimem, al planeta, a la salut, etc.) són la base perquè les societats puguen funcionar. No obstant això, quan la societat ensenya les xiquetes i dones a cuidar sempre de tot i de tots, apareix el problema: cuiden tant a la resta que deixen de cuidar-se a elles mateixes.

⁵ En aquest article (Santa Marica, 2018), s'hi pot trobar una explicació més extensa i complexa al voltant de la mateixa pregunta. «Hasta luego, Maricarmen». Píkara Magazine. Disponible en <https://www.pikaramagazine.com/2018/02/hasta-luego-maricarmen/>

L'estereotip vinculat a la masculinitat, la valentia, no és per se un aspecte negatiu, ja que és una qualitat que ens permet a les persones prendre decisions per a afrontar la vida. El problema ve quan s'ensenyava als xiquets a no mostrar mai la seua vulnerabilitat o les seues dificultats emocionals quan enfronten determinades situacions.

Per tant, celebrar la ruptura amb els estereotips de gènere que sorgeixen a l'aula contribueix a obrir espais de llibertat per a tot l'alumnat. Als centres escolars de primària podem observar moltes d'aquestes ruptures i és que xiquets i xiquetes se senten molt més lliures per a jugar amb el gènere i explorar la vida des de les seues inquietuds transgredint els mandats de masculinitat i feminitat. En aquest sentit, convidem el professorat a aprofitar la creativitat i la màgia de la infància per a ampliar els imaginaris del que és possible en les nostres formes de ser i de relacionar-nos.

Acció:

Amb infantil: el conte Cua de sirena, d'Alba Barbé i Sara Carro, parla dels estereotips de gènere, de com ens clasifiquen, i de la possibilitat de trencar amb el binarisme per a tractar de ser més lliures i felices. (Disponible en: https://issuu.com/ed-bellaterra.com/docs/cua_de_sirena_baja)

Amb primària: amb la dinàmica «És de nen o de nena?» [disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/200203-es-de-nino-o-de>] treballarem, a partir de la plàstica i els contes, com ser més lliures i gaudir de tot allò que ens agrada.

Amb secundària: els següents vídeos: «Girl and Boy», «¿Qué significa hacer algo #ComoNiña?» «Alicia y Nico. Eres machista y (no) lo sabes» conviden a la reflexió sobre la socialització diferencial de gènere, els estereotips i les desigualtats masclistes. A partir dels 3 vídeos, per favor, crea un DOCUMENT WORD amb les teues reflexions sobre cadascun i puja-les al teu PORTAFOLI PERSONAL del mòdul.

Amb batxillerat: la dinàmica «Femení, masculí i jo» (disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/150225-femenino-mascul>) se centra en el treball individual de l'alumnat. Aquesta és una activitat que pretén trencar amb els estereotips de gènere per a expressar emocions i sentiments.

Persones no binàries, gender fluid o queer

El terme binari fa referència a les formes tradicionals de gènere masculí i femení. Per la seua banda, el terme no binari engloba totes aquelles identitats de gènere que van més enllà d'aquestes categories.

Les persones no binàries, gender fluid o queer no desitgen estar classificades en cap de les dues categories, no se senten còmodes amb un gènere totalment masculí o femení; juguen amb el gènere, trenquen els seus límits i les seues normes. Si el gènere és una cosa construïda per la societat, per què no ser creatives?

De vegades, pot passar-nos que no sapiguem com dirigir-nos a una persona no binària: hem de fer servir el masculí, el femení,

el neutre (mitjançant l'ús de la lletra i)? Quin pronom emprem per a referir-nos-hi: ell, ella, elli? La millor manera de saber-ho és preguntant: Com t'agradaria que et tracte? Estàs còmode amb el masculí o et sentiries més còmode si utilitze el femení o el neutre?

Algunes persones no binàries tenen molt clara la resposta i opten per un gènere determinat; altres prefereixen el neutre (per això de vegades hi ha gent que parla amb la i («estic còmodi amb el neutre») i de vegades, hi ha a qui li és absolutament indiferent.

De formes de viure el no binarisme i d'experiències, n'hi ha moltíssimes. Per exemple, persones amb una expressió de gènere neutra, però que desitgen que s'hi dirigisquen a ells en masculí; persones que es mencionen en neutre, però la seua expressió és masculina; persones que se senten còmodes amb mencions en femení, però que no volen canviar el seu nom masculí; persones que els encanta que s'hi dirigisquen indistintament, etc.

Aquestes maneres de viure la identitat de gènere ens fan veure que no hi ha res fixe, ni igual per a totes les persones: ho podem reconfigurar, transformar i refer a la nostra mida.

Acció:

Amb secundària: a partir de la lectura de les següents entrades del blog «Kit del Plaer» de SIDA STUDI, obrir una reflexió grupal sobre les següents temàtiques: Persones no binàries, gender fluid, queer? <https://kitdelplaer.org/ca/2020/06/17/persones-no-binaries-gender-fluid-queer/> Què és l'asexualitat? <https://kitdelplaer.org/ca/2020/06/17/que-es-lasexualitat/> Què és la bisexualitat o pansexualitat? <https://kitdelplaer.org/ca/2020/06/17/bisexualitat-o-pansexualitat/>

A partir de la lectura de les 3 entrades, per favor, crea un DOCUMENT WORD amb les teues reflexions sobre cadascun dels vídeos vistos i puja-les al teu PORTAFOLI PERSONAL del mòdul.

ODS 10: REDUIR LA DESIGUALTAT

En aquest objectiu, la igualtat està més relacionada amb la capacitat socioeconòmica de les persones. La meta a aconseguir és, per tant, evitar les desigualtats i discriminacions mitjançant polítiques d'inclusió, que no deixen al marge col·lectius sencers, ni a grans grups de població, per a assegurar la igualtat d'oportunitats. Així, entre altres finalitats, aquest objectiu pretén augmentar els ingressos de les poblacions amb menor capacitat adquisitiva, facilitar la migració, i eliminar tota classe de pràctiques discriminatòries cap a qualsevol col·lectiu.

Les persones LGTBI+ troben diferents obstacles en l'accés al món laboral, relacionades, per exemple, amb les dificultats legals, els prejudicis socials, les conseqüències de l'assetjament escolar o del rebuig familiar.

Dins de la comunitat LGTBI+, sens dubte les persones que més dificultats troben en l'àmbit laboral són les tres dones trans*, perquè les conseqüències de l'estigma sobre les dones trans* condicionen de forma contundent el seu estatus socioeconòmic i la seua qualitat de vida.

Quan, a més de les dificultats en l'àmbit laboral relacionades amb la preferència sexual o la identitat, se'n donen d'altres vinculades a l'origen social o a la procedència, les desigualtats socioeconòmiques augmenten.

De la discriminació múltiple a la mirada interseccional

La discriminació per motius relacionats amb la ruptura de les normes del sistema cisheteronormatiu sol també convergir amb altres tipus de discriminació que afecten l'edat, la capacitat, l'etnicitat, l'estatus econòmic, etc., multiplicant la càrrega de les desigualtats i donant lloc a violències específiques.

Els feminismes negres estatunidencs van introduir el concepte d'interseccionalitat (Platero, 2014), que explica com les societats estan organitzades a partir de diferents eixos de privilegi-opressió (sexe, gènere, sexualitat, raça, classe, capacitat, entre molts altres) que s'entrecreuen i generen sinergies de forma complexa en relació amb el context i que determinen la posició social dels individus en entorns concrets.

Aquest concepte permet, per tant, explicar les relacions de poder i les violències més enllà del sistema sexe-gènere-sexualitat i parlar d'atenció a com la interconnexió dels diferents eixos d'opressió s'encarna, pren cos, en la vida de les persones.

Acció:

Amb infantil: recomanem el conte La boda, de Jessica Love (2018), per a obrir l'imaginari sobre els vincles de parella i celebrar la creativitat de gènere en clau intercultural. En aquesta història, Julián, Marisol i la seua iaia es preparen per a un casament molt especial: un amb dues nòvies. Durant el dinar, Julián i Marisol s'escapen per a anar

a jugar. Un xicotet accident es transformarà en creativitat i enginy. Podem començar llegint el conte i mostrant-ne les il·lustracions. En acabar, podem preguntar-los si els ha agradat i demanar-los que ens expliquen què passa a la història. Facilitarem aquesta narrativa amb preguntes com ara: com van vestits els personatges? Què s'està celebrant? De qui és el casament? Què decideixen fer Julián i Marisol? Ho passen bé? Quines coses són importants a celebrar?

Es pot consultar la fitxa bibliogràfica en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/registro/a53b7fb37e6891ac017f9c32b-f3e0679?search=simple&text=la+boda>

Amb primària: a través de la dinàmica teatral «I... acció!» [disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/210526-y-accion-1>] reflexionarem sobre els sentiments, les emocions i els límits que acompanyen les nostres relacions amb els altres.

Amb secundària: a partir de la dinàmica «Els nostres drets en la nostra quotidianitat» [disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/190702-nuestros-derecho>], reflexionarem sobre com el masclisme, l'LGTBIfòbia, el capacitisme i el racisme ens afecten en la vivència de les nostres sexualitats. Treballarem els drets sexuals a partir de situacions properes a l'alumnat, per a afavorir estratègies que faciliten l'autonomia, l'empoderament i l'exercici dels drets sexuals.

Amb batxillerat: a través de la dinàmica «Sexualitats diverses», treballarem mites i estereotips sobre sexualitat i diversitat funcional.

<http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/200116-sexualidades-div-1>

Cinefòrum: Moonlight. Aquesta pel·lícula reflecteix diferents situacions relacionades amb el racisme estructural, l'homofòbia i les complicitats masclistes, i ens permet reflexionar sobre les violències i sobre altres formes de viure la masculinitat. Pots trobar orientacions educatives per a la dinamització en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/181018-moonlight>

ODS 16: Pau, justícia i institucions sòlides i inclusives

Aquest objectiu implica necessàriament la igualtat de drets, l'accés universal a la justícia i la inclusió i l'eficàcia en el funcionament de les institucions. Nacions Unides posa el focus, a més, en l'erradicació de tota forma de violència. Les violències poden manifestar-se en forma de violacions directes de la integritat física o bé mitjançant abusos i desigualtats estructurals que impacten directament en la vida de les persones.

La violència afecta més habitualment les poblacions sobre les quals recauen diferents opressions per motius de sexe, gènere, sexualitat, raça, classe, capacitat, etc.

L'LGTBIfòbia és el nom que engloba aquelles violències que reben les persones LGBTI+ pel fet de ser-ho, és a dir, per no complir les normes imposades pel sistema cisheteropatriarcal. La discriminació que s'exerceix contra els membres del col·lectiu LGBTI soscava els principis de drets humans proclamats en la Declaració Universal de Drets Humans.

Avanços legals per a erradicar l'LGTBIfòbia

A l'Estat espanyol, els recents avanços en la legislació relativa als drets de les persones LGBTI+ han portat un important canvi en les actituds de la societat en general cap a la diversitat sexual i de gènere. No obstant això, les violències que pateixen les persones LGBTI+ resulten massa habituals. Les actituds d'odi contra les persones intersexuals, lesbianes, gais, bisexuals i persones trans* continuen presents en la nostra societat.

Aquesta vulneració és més greu tot i tenir en compte que uns dels objectius de la Llei Autònoma del 2018 és la prevenció, correcció i erradicació de qualsevol discriminació de violències LGTBIfòbiques. La igualtat real queda encara lluny, especialment per a les més invisibles, com les lesbianes, les persones intersexuals, o per als qui pateixen més violència, com les persones trans*. Per a assolir-la és imprescindible un treball de prevenció i la promoció dels drets de les persones LGBTI+.

La importància de prevenir l'assetjament escolar LGTBIfòbic

L'assetjament escolar LGTBIfòbic presenta una sèrie de particularitats. En primer lloc, la presumpció d'heterosexualitat fa invisible la diversitat sexual que existeix entre el professorat, l'alumnat, el personal no docent, etc. En el cas de les lesbianes, podem afegir a la discriminació homofòbica una major invisibilitat (lesbofòbia), i sobre les persones bisexuals pesa la bifòbia en forma de mites, com per exemple que són vicioses, o bé homosexuals a l'armari. Malgrat els avanços, l'heteronormativitat provoca que l'homosexualitat es veja encara com una raresa o anormalitat, fet que provoca que els i les adolescents se senten soles.

Desgraciadament, encara hi ha homofòbia i els insults «marieta» o «homenot», o les bromes dirigides als xics amb expressions de gènere femenines o a les xiques amb expressions de gènere masculines, estan normalitzades i no es perceben com a agressions greus. Aquest tipus d'assetjament sol començar a edats primerenques, de manera que es poden rebre insults per tenir una expressió de gènere no normativa sense que es tinga gens d'interés per ningú, xic o xica. (Sanchis, Rosa; Altable, Charo : 2021)

«L'assetjament escolar transfòbic, així com les violències LGTBIfòbiques i masclistes en general, potencien la rigidesa de la caracterització del gènere normatiu i perpetuen els rols i estereotips que implica; es limiten i s'eliminen així les múltiples possibilitats de viure el gènere i la sexualitat». (Pons, Alba : 2021)

L'assetjament escolar LGTBIfòbic i les conseqüències que es deriven d'aquesta problemàtica, com l'abandonament, el fracàs escolar, l'empitjorament del rendiment i l'absentisme, han format i formen part per desgràcia de les trajectòries educatives de moltes persones LGTBI+. És responsabilitat legal, i sobretot ètica, del professorat prevenir aquestes violències i vetllar perquè aquestes situacions no es produïsquen.

Acció:

Amb infantil: Monstruo Rosa, d'Olga de Dios (2014), és un conte sobre el valor de la diferència. Una història per a entendre la diversitat com a element enriquidor de la nostra societat. Fitxa bibliogràfica disponible en: <http://salut-sexual.sidastudi.org/ca/registro/a53b7fb358afede70158b055cb0e0021?search=simple&text=monstruo+rosa>

Amb primària: per a cicle inicial i mitjà, recomanem el curtmetratge In a Heartbeat, de Beth David i Esteban Bravo. Conta la història de dos xics que s'enamoren i mostra les pors i inseguretats que poden sentir els xics que s'enamoren d'altres xics (Disponible en: <https://www.youtube.com/watch?v=KxqkEAXOFAE>). En acabar de veure el vídeo, podem preguntar al grup: què passa en aquesta història? Què sent el xic pèl-roig? A més d'estar enamorat, quines

altres coses sent? L'amor ens fa sentir nervis? Creieu que, si al protagonista li haguera agradat una xica, també sentiria nervis de la mateixa manera?

El curtmetratge 1977, de Peque Varela, (disponible en: <https://www.youtube.com/watch?v=MV4GyYp4Ku4>) visibilitza els malestars que sent una xica masculina en la seua vida quotidiana al llarg dels anys per no encaixar en el que s'espera d'ella. Recomanem aquest vídeo per al cicle superior de primària. Després de veure el vídeo, podem dinamitzar el debat a través de les següents preguntes: què sent el personatge? D'on prové el seu malestar? Què podríem fer perquè ningú senta malestar per fer el que li agrada?

Amb secundària: A través dels còmics El amor y el sexo no son de un solo color. Guía sobre diversidad afectivo-sexual para adolescentes (Astúries: XEGA), que presenta situacions homòfobes i lesbòfobes resoltes de forma empoderadora, treballem la diversitat sexual des d'una perspectiva positiva i de drets. La dinàmica «“S” de sexualitats» inclou orientacions educatives per a la dinamització de l'activitat (disponible en: <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/dinamica/170612-s-de-sexualida-1>).

Amb batxillerat: la dinàmica «Homotransfòbia a l'escola» (Activitat 6.5.8 EBC de la guia Els nostres cossos, els nostres drets, de Rosa Sanchis i Charo Altable) treballa a partir dels vídeos «Me llaman maricón en el colegio» y «Vida social y rechazo» les qüestions següents: per què l'assetjament homotransfòbic és més comunament exercit per homes? Quines mesures va prendre la vostra escola contra el bullying homotransfòbic? I l'institut? El bullying és només responsabilitat de l'escola? Quina responsabilitat tenen els companys de la persona que pateix bullying?

Què podem fer quan veiem violència: actuar sols, actuar en grup, demanar ajuda...? Pots accedir a la guia a través del següent enllaç: <https://ceice.gva.es/va/web/inclusioeducativa/guia-educacio-sexual>

Bibliografia:

Elvira, Noemí; Varela, Belén; APFCiB (2015) Projecte de formació per a la prevenció dels abusos sexuals entre iguals adolescents. Material didàctic. Barcelona: Institut Català de les Dones (Generalitat de Catalunya). Disponible en: https://dones.gen-cat.cat/web/.content/03_ambits/docs/vm_materialdidactic_abusos_sexuals.pdf

Ghattas, Dan Christian; OII Europe (Organisation Intersex International Europe) (2015) «Defendiendo los Derechos Humanos de las personas intersex ¿Cómo puedes ayudar?». Disponible a: <http://salutsexual.sidastudi.org/resources/inmagic-img/DD52574.pdf>

García, Saida; Aventín, Natalia; Euforia Familias Trans-Aliadas (Espanya) (2020) «Guia d'acompanyament respectuós de la infància i joventut trans en l'àmbit educatiu». Disponible en <https://euforia.org.es/informacion/materiales/acompanamiento-respetuoso/#educacion>

Pidgeon (2016) «Hi, I'm Intersex». Disponible en <https://www.youtube.com/watch?v=W9q7ic533Vk>

Platero, Raquel (Lucas) (2014) «Metáforas y articulaciones para una pedagogía crítica sobre la interseccionalidad». Quaderns de Psicologia, 16(1), p. 55-72. Disponible en <https://www.quadernsdepsicologia.cat/article/view/v16-n1-platero>

Pons, Alba (2021) «Relatos bio/gráficos, violencias LGTBIfóbicas y estrategias de acción: un diagnóstico comunitario trans* en Menorca». Menorca: Associació Diverxia Menorca. Disponible en <https://diverxiamenorca.files.wordpress.com/2021/04/diag-transcastfinal.pdf>

Rich, Adrienne (1996 [1980]) «Heterosexualidad obligatoria y existencia lesbiana». DUODA. Revista d'Estudis Feministes, 10, p. 15-42. Disponible en <http://www.mpisano.cl/psn/wp-content/uploads/2014/08/Heterosexualidad-obligatoria-y-existencia-lesbiana-Adrienne-Rich-1980.pdf>

Rubin, Gayle (1989) «Reflexionando sobre el sexo. Notas para una teoría radical de la sexualidad». En: Vance, Carol S., Placer y peligro. Explorando la sexualidad femenina. Madrid: Revolución, p. 113-190. Disponible en <https://museo-etnografico.com/pdf/puntodefuga/150121gaylerubin.pdf>

Sanchis, Rosa; Altable, Charo (2021) «Els nostres cossos, els nostres drets: guia d'educació sexual». València: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, Direcció General de Política Educativa, Servei d'Innovació i Qualitat. Disponible en <https://ceice.gva.es/va/web/inclusioeducativa/guia-educacio-sexual>

Santa Marica (2018) «Hasta luego, Maricarmen». Píkara Magazine. Disponible en <https://www.pikaramagazine.com/2018/02/hasta-luego-maricarmen/>

Timón, Mónica; Freile, Teresa (2007) «Adolescència, identitat i diversitat sexual». Material didàctic per a professorat de secundària. Barcelona: JIS i Associació Pandora. Disponible en <http://www.pandorapsicologia.com/pdf/Adolescencia-identitats-i-diversitat.pdf>

Si necessites més recursos pedagògics o vols ampliar informació, pots consultar els serveis de SIDA STUDI:

- Zona pedagògica: selecció de materials educatius sobre educació sexual, igualtat de gènere, diversitat sexual i de gènere, diversitat cultural, infeccions de transmissió sexual, mètodes barrera i anticonceptius, bullying homofòbic i prevenció de violències masclistes. <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/zonapedagogicas>
- Zona de dinàmiques: espai per a professionals que desitgen desenvolupar dinàmiques grupals sobre educació sexual classificades en les principals dimensions de les sexualitats. <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/subhome-dinamicas>
- Centre de documentació especialitzat en salut sexual: més de 18.000 materials, recursos i iniciatives per a promoure l'educació sexual. <http://salutsexual.sidastudi.org/ca/catalogo>
- Canal YouTube de SIDA STUDI: Recursos audiovisuals per a treballar l'educació sexual. <https://www.youtube.com/user/SIDASTUDI>
- Kit del Plaer: blog dirigit a joves amb les preguntes més freqüents que solen sorgir en les nostres accions educatives. <https://kitdelplaer.org/ca/>
- Avalua+: eina de suport perquè les entitats i els seus professionals integren l'avaluació en els seus projectes. <http://salutsexual.sidastudi.org/es/zonapedagogica/evalua>